
ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ ТА НАУКА КИТАЮ

Сучасні методологічні підходи до вивчення китайської філософії і науки

В. Кіктенко

Історія китайської думки налічує близько 3000 років і являє собою складне, оригінальне явище, відмінне від європейської філософії, але також пов'язане з проблемами філософського знання, і тому китайська філософія є частиною загальносвітового філософського розвитку. Основоположний момент у вивченні китайської філософії – це не лише визначення та вибір методологічних підходів, але і метафілософське їх осмислення, бо багато з них сформувалися в межах різних наукових дисциплін або філософських напрямів¹. Перш за все необхідно відзначити, що базовий методологічний підхід до історії китайської філософії – це *філософське* осмислення всієї історії китайської думки від давнини до сучасності у всіх її проявах, а також вивчення взаємозв'язків ідей і напрямків у синхронії, діахронії та компаративному контексті. У цілому дослідження різних аспектів китайської філософії ґрунтується на певній історико-філософській методології, яка зачіпає комплекс питань про специфіку формування філософського знання і нерозривно пов'язаною з нею науки в порівнянні з європейською, індійською і арабською традиціями. Пошук найбільш оптимального набору методологічних підходів визначається шляхом їхньої конструктивної взаємодії при вирішенні тих чи інших конкретних дослідницьких завдань. У роботі дається філософська інтерпретація методологічних підходів до вивчення спадщини китайських мислителів, їх текстів та коментарів до них, а також усєї філософської традиції Китаю в цілому. Основним методологічним підходом дослідження є конструктивна взаємодія різних підходів, що спрямоване не тільки на вивчення власне традиційної китайської думки, але і розгляд загальних філософських питань і проблем.

Поняття “китайська філософія” і відповідна наукова галузь досліджень зародилися тільки на початку ХХ ст. За минулі 100 років у ході вивчення китайської філософії були вироблені різні форми інтерпретації та методології, проте і сьогодні залишається відкритим питання про обсяг і межі китайської філософії, а також про методи вивчення китайської думки в цілому – *що і як* досліджувати в даному напрямку історії філософії. Методологія досліджень історії китайської філософії базується на традиційних історико-філософських підходах, але має певну специфіку. Застосування цих не тільки взаємно конкуруючих методів, але і таких, що часто взаємно виключають одне одного, в більшій мірі визначається конкретними епістемологічними завданнями. Історія китайської філософії – це *історія*, яка оповідає про розвиток філософії відповідно до історичної послідовності, але при цьому важливим є питання способу опису, який зазвичай співвідноситься з історичними періодами і школами. Історія китайської думки включає в себе три напрямки,

¹ Routledge History of World Philosophies. Vol. 3. History of Chinese Philosophy / Bo Mou. – London, New York: Routledge, 2009. – P. 1.

які до недавнього часу чітко не розрізнялися – це 1) *історія китайської філософії*, 2) *історія інтелектуальної традиції* і 3) *історія ерудиції (ученості)*. Збалансоване вивчення історії китайської думки можливе тільки в контексті китайської культури (релігія, наука, народні звичаї та багато іншого), при цьому не розширюючи, а зберігаючи обсяг поняття “китайська філософія”, під якою розуміється організована система теоретичних міркувань і уявлень китайських мислителів про всесвіт, життя людини, розум і знання. Що стосується *китайської інтелектуальної історії*, то вона не співвідноситься безпосередньо із загальфілософськими проблемами, а включає в себе зміст політичних, соціальних, історичних ідей і напрямків наукової думки в суспільстві в цілому. Звідси походить розуміння складного характеру взаємовідносин між китайською філософією і наукою: взаємозв’язок і взаємодія між ідеями і соціально-економічною основою, структурою і навколишнім середовищем одного конкретного суспільства і культури (у тому числі політики і економіки). Крім того, виділяється ще й історія *китайської вченості (або ерудиції)*, що охоплює такі галузі знань як домодерна наука, конфуціанська класика, геомантия, філологія, історична критика і традиційна лексикографія.

1) *Текстологічне дослідження канонів і коментарів до них*, що містять найчастіше власний філософський погляд коментатора і це відповідно призводить до різних інтерпретацій класичного тексту і серйозних дискусій в інтелектуальній історії Китаю. Синтаксичний та семантичний аналіз синтаксичних структур і конотацій ключових термінів. “Відкрите” ставлення до пам’яток китайської думки без штучного обмеження їх вивчення сучасними дисциплінарними рамками сучасної філософії, бо, наприклад, медичні тексти містять обговорення філософських проблем, що вказує на *інтегративний характер ідей* у питаннях етики, політики, релігії, розумінні здоров’я, космосу і світу природи. Звідси було розвинене інтегративне, горизонтальне вивчення текстів та пошук взаємозв’язку між ідеями. Яскравим прикладом застосування строгих підходів філологічної та історичної науки в дослідженні соціальних, матеріальних та інтелектуальних аспектів текстової традиції зі строгих позицій філологічної та історичної науки є роботи, видані в новій серії “Дослідження з історії китайських текстів” Принстонського університету. Що стосується безпосередньо філософських питань, то це робота “Філософія на бамбуку: текст і виробництво сенсу в ранньому Китаї”, в якій на основі аналізу знайдених у результаті розкопок у Годяні бамбукових планок (郭店楚簡) дається всебічний аналіз того, яким чином вироблявся сенс у давньокитайських філософських текстах. Раніше дослідники давньокитайської думки сприймали тексти тільки як сховища ідей, що по суті є ідеалізованим сприйняттям інтелектуального минулого Китаю та призводить до штучного розмежування між текстологічною та філософською традицією, а самі тексти позбавляються самостійної значущості об’єктів. Мейер уперше в синології відходить від такого підходу і вивчає текст як явище культури протягом періоду Воюючих царств (Zhànguó Shídài, 戰國時代 (475 – 221 pp. до н. е.)) та демонструє взаємодію між матеріальними умовами формування тексту і рукописної культурою, між письмом і мисленням. Завдяки уважному прочитанню текстів на годянських бамбукових планок, автор реконструює найважливіші стратегії формування сенсу, дає нове розуміння взаємозв’язку між матеріальними умовами та ідеями, і проливає світло на те, яким чином різні соціальні групи використовували тексти у філософських цілях². В іншій книзі цієї ж серії “Мо-цзи як текст, який формується: різні голоси в ранній китайській думці”, трактат “Мо-цзи”

² Meyer D. *Philosophy on Bamboo: Text and the Production of Meaning in Early China* / Dirk Meyer. – Leiden: Brill, 2011. – x, 396 p. (Volume: 2, Series: Studies in the History of Chinese Texts).

розглядається як текст, що розвивається і це дозволяє авторам по-новому поглянути на основні глави, діалоги і перші розділи даного джерела і замість того, щоб представляти єдине бачення моїстської думки, реконструюються різні вклади і голоси в тексті, а також аналізується еволюція чи напруженість у відносинах між главами³.

2) *Інтелектуальна історія* – систематизація і генетичне пояснення розвитку філософської думки від одного виду до іншого, збереження та розвиток нових ідей, що виправдовується фактом існування в Китаї потужної традиції передачі знань у системі “вчитель – учень” і створених у рамках цієї ментальності “шкіл”. Даний підхід найбільш цінний у діахронічному аналізі подібностей і відмінностей передачі ідей і концептів, й при цьому зберігається можливість синхронії, тобто негомогенного аспекту в розумінні історико-філософського процесу в протилежність контекстно-орієнтованої схеми “спадкоємності ідей”. Родоначальником даної методології є відомий китайський філософ Фен Юлань, який виробив такий тип опису в 1930-і роки у своїй історії китайської філософії⁴. У даний час більшість філософів КНР дотримується цієї методології.

3) *Синологічний підхід* – “найстаріший” метод (почав формуватися разом з початком розвитку науки про Китай в Західному світі) зводиться до аналізу сенсу та інтерпретації мовних виразів у класичних текстах поза філософським підтекстом твору і систематичною реконструкцією філософії того чи іншого мислителя. Сучасний синологічний аналіз китайської філософії має більш буквальный характер, бо будь-які твердження повинні обов’язково підкріплюватися даними з джерел, що в цілому вірно, але такий підхід знижує філософські конотації тексту і не дозволяє систематично реконструювати філософію того чи іншого мислителя.

4) *Герменевтичний підхід* (або *текстова герменевтика*) у цілому пов’язаний з визначенням того, як необхідно інтерпретувати текст, і спрямований на збереження балансу між оригінальними текстами та сучасним розумінням світу, що пов’язано не тільки зі збереженням традиції, але й із застосуванням її в сучасному світі. Багато в чому даний підхід спирається на деякі положення філософської герменевтики Г.-Г. Гадамера, М. Гайдегера та П. Рікьора, що в загальному зводиться до твердження неможливості встановлення абсолютно об’єктивної інтерпретації тексту, бо воно невіддільне від історичної реальності і суб’єктивності перекладача. Дана методологія робить акцент на емпіричній взаємодії читача зі світом у його розумінні тексту, поважає оригінальні тексти і задум *автора*, але при цьому допускає інтерпретацію текстів з метою їх залучення до сучасних філософських діалогів. Усе це дає значний приріст філософської “продуктивності” в аналізі традиційних текстів, які розуміються більш складно і глибинно. Крім того, часто-густо переосмислення традиції проводиться в рамках сучасних реалій, що, наприклад, породило феміністське прочитання традиційної китайської філософії і відповідно інтерпретацію оригінального тексту з позицій сучасної концепції жіночності або ж спроби застосування філософії Лао-цзи до сучасних питань екологічної етики, хоча очевидно, що екологічної етики як концепції не було в давнину. Таким чином, у ході перекладу відбувається та чи інша інтерпретація, яка повністю залежить від філософської позиції дослідника і обумовлюється його зосередженістю на певних аспектах, уривках і ідеях досліджуваного мислителя.

³ The Mozi as an Evolving Text: Different Voices in Early Chinese Thought / Carine Defoort. – Leiden: Brill, 2013. – viii, 294 p. – (Volume: 4, Series: Studies in the History of Chinese Texts).

⁴ Feng Youlan. A history of Chinese philosophy / Trans. by D. Bodde. – Peiping: Henri Vetch., 1937-53.

v. 1. The period of the philosophers (from the beginnings to circa 100 B.C.)

v. 2. The period of classical learning (from the second century B.C. to the twentieth century A.D.).

Один з важливих напрямків герменевтичного прочитання традиційної китайської філософії пов'язаний з “онто-герменевтикою” (роботи тайванського філософа Чен Чжун-іна⁵), що передбачає не просто читання та інтерпретацію тексту як власне *тексту*, а розуміння відповідності між текстом і реальністю, що репрезентується⁶. Це стає можливим через переживання описаної в тексті реальності, тобто, іншими словами, робиться акцент у розумінні тексту на емпіричній взаємодії читача зі світом – *зрозуміти світ, про який говорить текст*⁷. Але при цьому герменевтичний підхід не стверджує абсолютну свободу інтерпретації, оскільки бере критерій історичного контексту світу, що розуміється. А оскільки наші знання про класичний китайський синтаксис, фонетику, граматику, як і раніше, неповні і дані про давній період історії Китаю мізерні, то відповідно це визначає і межі інтерпретації. При такому положенні закономірним при використанні герменевтичного підходу в дослідженнях традиційної китайської філософії стало звернення все більшої уваги до прояснення сенсу джерел і традиційних коментарів до них, а не аналіз історичного контексту. Чен Чжун-ін описує цю задачу не тільки як необхідність вивчення традиційної китайської філософії, але і того, як сучасна китайська філософія розуміє західну філософію та заново відкриває себе і свою ідентичність⁸. У цілому Чен Чжун-ін та інші представники пост-неоконфуціанства (третє покоління неоконфуціанців) найбільш послідовно розвивають у своїх роботах герменевтичний підхід до реінтерпретації китайської філософської традиції. На думку латвійського вченого К. Ейхманіса, у перспективі застосування герменевтичного підходу для вивчення історії китайської філософії буде домінуючим методом, бо його використання дозволяє уникати загрози прямого перенесення західної філософської традиції на іншу культуру думки і може дозволити наблизитися до універсального визначення значення китайської філософії, не стаючи при цьому частиною більш універсального універсалізму⁹. Загальний посыл герменевтичного підходу – це відхід від історичного опису і перехід до філософської інтерпретації стародавніх китайських текстів з метою поліпшення або уточнення розуміння стародавніх ідей усіма можливими концептуальними засобами сучасної філософської науки.

5) *Порівняльний підхід* включає в себе широкий спектр методів протиставлення і порівняння тем, ідей, запитань китайської, західної та інших філософій при чіткому їх розрізненні, бо в протилежному випадку виникає незрозумілий синкретизм світу і розмивання культурних кордонів. Порівняльне дослідження не об-

⁵ Чен Чжун-ін (成中英, Chéng Zhōngyīng), тайванський філософ і професор філософії Гавайського університету. Дослідник китайської логіки, “І-цзін”, витоків китайської філософії, конфуціанської і нео-конфуціанської філософії, філософії чань- та дзен-буддизму, онто-герменевтики східної і західної філософії. Редактор головного журналу з китайської філософії видавництва “Blackwell Publishers”.

⁶ Contemporary Chinese Philosophy / ed. Cheng Zhongying and Nicholas Bunnin. – Malden, Oxford: Blackwell Publishing, 2002. – 429 pages; [Чен Чжун-ін] 成中英. [Онтологія та інтерпретація] 本體與詮釋 / [Чен Чжун-ін] 成中英. – 北京市: 生活. 讀書. 新知三聯書店, 2000. – 382 p.

⁷ Ng On-Cho. Toward a Hermeneutic Turn in Chinese Philosophy: Western Theory, Confucius Tradition, and Cheng Chung-ying's Onto-hermeneutics / Ng On-Cho // Dao: A Journal of Comparative Philosophy. – 2007. – Vol. 6. – P. 390.

⁸ Cheng Chung-ying. An Onto-Hermeneutic Interpretation of Twentieth Century Chinese Philosophy: Identity and Vision / Cheng Chung-ying // Contemporary Chinese Philosophy / ed. by Cheng Chung-ying and Nicholas Bunin. – Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2002. – P. 367.

⁹ Eihmanis K. Rethinking the Methodological Approaches of Cross-Cultural Hermeneutics / Kaspars Eihmanis // Latvijas Universitātes Raksti. 666. sēj.: Literatūrzinātne, Folkloristika, Māksla. – Rīga, 2004. – P. 274.

межується пошуком подібностей і розрізень, а також спрямоване на встановлення *конструктивного діалогу* між різними філософськими традиціями. Методи порівняльної філософії, яка є відносно молодою дисципліною у філософії, спрямовані на пошук розуміння в діалозі між різними просторами, які відокремлені один від одного значною історичною і культурною відстанню. Загалом порівняльна філософія зосереджується на двох аспектах: подібності та відмінності між способами мислення. Завдання порівняльних досліджень з філософської інтерпретації пов'язані з розширенням нашого *розуміння* стародавніх ідей замість простого історичного опису з метою буквального прочитання стародавніх текстів, що зближує даний метод з герменевтичних підходом. Американський філософ і синолог Бо Му виділяє три основних типи різних методологічних підходів у порівняльній філософії, які часто взаємно доповнюють один одного: 1) отримання точного опису історичних фактів; 2) інтерпретація ідей з метою поліпшення їх розуміння, 3) визначення філософського значення ідей древніх мислителів¹⁰. Необхідно відзначити, що за кількістю роботи з порівняльного аналізу західної і китайської філософських традицій є переважаючими в порівняльній філософії¹¹. Наприкінці ХХ на початку ХХІ століття в китайській філософії та порівняльній філософії китайської і західної традиції думки розвивається “концепція конструктивної взаємодії” (“constructive engagement”), яка є своєрідним методологічним принципом і метою порівняльної філософії зокрема і філософського осмислення в цілому. Суть цієї метафілософської і методологічної концепції зводиться до того, щоб за допомогою критики і самокритики способів мислення, методологічних підходів, точок зору, концепцій і стилів філософствування в межах однієї або різних філософських традицій визначити загальні питання і теми для філософського осмислення. Таким чином філософія розглядається в глобальному контексті і за допомогою конструктивної взаємодії філософських традицій усього світу, і відповідно підкреслюється необхідність конструктивної взаємодії між китайською і західною (або будь-якою іншою) філософською традицією. На думку Бо Му, концепція конструктивної взаємодії, розроблена на основі порівняльного аналізу

¹⁰ Mou, Bo. *Chinese philosophy A-Z* / Bo Mou. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009. – P. 28-29.

¹¹ Наприклад, див.: Carr K. *The sense of anti-rationalism: the religious thoughts of Zhuangzi and Kierkegaard* / Karen L. Carr, Philip J. Ivanhoe. – New York : Seven Bridges Press, 2000. – xvii, 158 p.; *Comparative approaches to Chinese philosophy* / edited by Bo Mou. – Aldershot, Hants, England; Burlington, VT: Ashgate, 2003. – xxii, 332 p.; Grange J. *John Dewey, Confucius, and global philosophy* / Joseph Grange; foreword by Roger T. Ames. – Albany: State University of New York Press, 2004. – xviii, 135 p.; Hall, David L. *The democracy of the dead : Dewey, Confucius, and the hope for democracy in China* / David L. Hall and Roger T. Ames. – Chicago, Ill.: Open Court, 1999. – xii, 267 p.; Hall, David L. *Anticipating China: thinking through the narratives of Chinese and Western culture* / David L. Hall and Roger T. Ames. – Albany: State University of New York Press, 1995. – xxiii, 334 p.; *Essays on skepticism, relativism and ethics in the Zhuangzi* / edited by Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe. – New York : State University of New York Press, 1996. – xx, 240 p.; Li, Chenyang. *The Tao encounters the West: explorations in comparative philosophy* / Chenyang Li. – Albany: State University of New York Press, 1999. – xi, 234 p.; Neville R. *Boston Confucianism: portable tradition in the late-modern world* / Robert Cummings Neville. – Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2000. – xxxv, 258 p.; Spence, Jonathan D. *The Chan's great continent : China in western minds* / Jonathan D. Spence. – New York: W. W. Norton, 1998. – xviii, 279 p.; Yearley, Lee H. *Mencius and Aquinas: theories of virtue and conceptions of courage* / Lee H. Yearley. – Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1990. – xiv, 280 p.; Yu Xuanmeng. *On the New Round of Comparative Studies of Chinese and Western Philosophical Types* / Yu Xuanmeng // *Contemporary Chinese Thought*. – 2006. – №37 (3). – P. 34-41.

китайської і західної філософії, може слугувати методологічним шаблоном порівняльного аналізу китайської та інших не-західних філософських традицій (індійської, африканської, латиноамериканської)¹².

б) *Методи аналітичної філософії*, пов'язані з концептуальним аналізом філософських ідей, чітким формулюванням аргументації, дослідженням філософських проблем і їх рішень, а також постановкою гіпотетичних уявних експериментів для перевірки інтуїції. Методи аналітичної філософії часто використовуються в поєднанні з порівняльним підходом. Методи аналітичної філософії для вивчення китайської філософії застосовується як західними, так і китайськими філософами¹³, а в даний час найбільш активно розвиває цей підхід американський філософ ДжіЛу Лю, яка вважає, що сучасні тлумачення давніх текстів повинні бути спрямовані на розуміння і точний вибір слів з чітким формулюванням інтерпретації¹⁴. Перша систематична історія китайської філософії з позицій аналітичної філософії та компаративного підходу була написана ДжіЛу Лю і видана в 2006 році¹⁵. У роботах, заснованих на аналітичному підході, більше уваги приділяється аналізу основних понять традиційної китайської філософії в контексті сучасної філософії з метою не тільки розуміння специфіки даної термінології, але й установлення спільності проблематики між західною і китайською філософією (наприклад, про природу реальності, про основу моральних цінностей, про людську природу, про місце людини у всесвіті, про основу знань та ін.)

При цьому є дослідники, які категорично відкидають можливість застосування аналітичної філософії до історії китайської думки на тій підставі, що в даній традиції завжди підкреслювалося, що людина повинна виходити за рамки мовних виразів, прагнути “трансцендентальної істини”, щоб “уловити сенс слів” і “зрозуміти серцем висловлювання вчителя” (*інтуїтивне розуміння*). Таким чином стверджується, що поняття конфуціанства, даосизму і чань-буддизму не піддаються аналізу, застосування якого призводить до втрати “духовної сутності” китайської філософії. Наприклад, американський філософ Е. Мьоллгаард так обґрунтовує цю позицію: “ця філософія (аналітична філософія. – **В. К.**) не може претендувати на особливий статус у вивченні китайської думки, оскільки це вважає продуктивним дослідженням у даній області. Зокрема, запропонований філософський стиль вивчення китайської думки пов'язаний не з читанням, а з аналізом, що таким чином знижує унікальність думки до аргументів і зводить своєрідне до абстрактних категорій”¹⁶. Ця точка зору багато в чому базується на загальному неприйнятті західної методології з боку великого числа китайських учених, переконаних у несумірності один з одним двох концептуальних систем. Тим не менше більшість сучасних філософів Північної Америки здобули освіту в руслі аналітичної філософії, і відповідно, застосування такої методології по відношенню до історії китайської думки стає все більш поширеною, що дає новий імпульс для осмислення даної традиції в контексті світової філософії.

---

¹² Mou, Bo. Chinese philosophy A-Z / Bo Mou. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009. – P. 35-37.

¹³ Li Cheng-yang. The Analytic and Comparative Studies of Chinese Philosophy / Li Cheng-yang // The Journal of Chinese Philosophy and Culture. – 2007. – No. 1. – P. 257-270. – (In Chinese)

¹⁴ Liu, JeeLoo. Converting Chinese Philosophy into the Analytic Context Department of Philosophy / JeeLoo Liu. – Jerusalem: The Shalem Center, 2009. – P. 8-9.

¹⁵ Liu, JeeLoo. An introduction to Chinese philosophy: from ancient philosophy to Chinese Buddhism / JeeLoo Liu. – Malden, MA; Oxford: Blackwell Pub., 2006. – xvii, 434 p.

¹⁶ Møllgaard E. Eclipse of Reading: on the ‘Philosophical Turn’ of American Sinology / Eske Møllgaard // Dao: A Journal of Comparative Philosophy. – 2005. – Vol. 4. – №2. – P. 321.

---

7) *Міждисциплінарний підхід* – використання методів гуманітарних і соціальних наук для вивчення складного характеру китайської філософії (особливо антропології, соціології і релігієзнавства). Одним із прикладів міждисциплінарного підходу є *соціальна історія ідей*, яка являє собою аналіз історичного та культурного контексту в інтерпретації розвитку форм мислення. Даний метод у дослідженнях історії китайської філософії заснований на думці, що контекст (релігійні, політичні та економічні фактори) визначає сенс того чи іншого тексту.

Таким чином, на наш погляд, основою методології історії китайської філософії повинен бути міждисциплінарний підхід, бо вивчення 1) китайської філософії – це перш за все філософські методи дослідження, 2) китайської інтелектуальної історії – це методи історичних дисциплін, 3) історії китайської ерудиції – це методи історії науки (що стосується науки і техніки традиційного Китаю), мистецтвознавства і літературознавства.

ЛІТЕРАТУРА

[Чен Чжун-ін] 成中英. [Онтологія та інтерпретація] 本體與詮釋 / [Чен Чжун-ін] 成中英. – 北京市: 生活·讀書·新知三聯書店, 2000. – 382 pages.

Carr K. The sense of anti-rationalism: the religious thoughts of Zhuangzi and Kierkegaard / Karen L. Carr, Philip J. Ivanhoe. – New York : Seven Bridges Press, 2000. – xvii, 158 p.

Cheng Chung-ying. An Onto-Hermeneutic Interpretation of Twentieth Century Chinese Philosophy: Identity and Vision / Cheng Chung-ying // Contemporary Chinese Philosophy / ed. by Cheng Chung-ying and Nicholas Bunin. – Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2002

Chen Lai. Studying Chinese Philosophy: Turn-of-the-Century's Challenges // Revue Internationale de Philosophie. – 2005. – №2. – P.181-198.

Comparative approaches to Chinese philosophy / edited by Bo Mou. – Aldershot, Hants, England; Burlington, VT: Ashgate, 2003. – xxii, 332 p.

Contemporary Chinese Philosophy / ed. by Cheng Chung-ying and Nicholas Bunin. – Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2002. – 429 p.

Eihmanis K. Rethinking the Methodological Approaches of Cross-Cultural Hermeneutics / Kaspars Eihmanis // Latvijas Universitātes Raksti. 666. sēj.: Literatūrzinātne, Folkloristika, Māksla. – Rīga, 2004. – P. 273–277.

Essays on skepticism, relativism and ethics in the Zhuangzi / edited by Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe. – New York : State University of New York Press, 1996. – xx, 240 p.

Feng Youlan. A history of Chinese philosophy / Trans. by D. Bodde. – Peiping: Henri Vetch., 1937-53.

v. 1. The period of the philosophers (from the beginnings to circa 100 B.C.)

v. 2. The period of classical learning (from the second century B.C. to the twentieth century A.D.).

Grange J. John Dewey, Confucius, and global philosophy / Joseph Grange; foreword by Roger T. Ames. – Albany: State University of New York Press, 2004. – xviii, 135 p.

Hall, David L. Anticipating China: thinking through the narratives of Chinese and Western culture / David L. Hall and Roger T. Ames. – Albany: State University of New York Press, 1995. – xxiii, 334 p.

Hall, David L. The democracy of the dead: Dewey, Confucius, and the hope for

---

democracy in China / David L. Hall and Roger T. Ames. – Chicago, Ill.: Open Court, 1999. – xii, 267 p.

Li, Chenyang. The Tao encounters the West: explorations in comparative philosophy / Chenyang Li. – Albany: State University of New York Press, 1999. – xi, 234 p.

Li, Cheng-yang. The Analytic and Comparative Studies of Chinese Philosophy / Li Cheng-yang // The Journal of Chinese Philosophy and Culture. – 2007. – №1. – P. 257-270. – (In Chinese)

Liu, JeeLoo. An introduction to Chinese philosophy: from ancient philosophy to Chinese Buddhism / JeeLoo Liu. – Malden, MA; Oxford: Blackwell Pub., 2006. – xvii, 434 p.

Liu, JeeLoo. Converting Chinese Philosophy into the Analytic Context Department of Philosophy / JeeLoo Liu. – Jerusalem: The Shalem Center, 2009. – 24 p.

Meyer D. Philosophy on Bamboo: Text and the Production of Meaning in Early China / Dirk Meyer. – Leiden: Brill, 2011. – x, 396 p. (Volume: 2, Series: Studies in the History of Chinese Texts).

Møllgaard E. Eclipse of Reading: on the ‘Philosophical Turn’ of American Sinology / Eske Møllgaard // Dao: A Journal of Comparative Philosophy. – 2005. – Vol. 4. – №2. – P. 321–340.